

'Living Stone Gateways' voor ondernemers met hart voor interculturaliteit
Door Marjan Justaert, De Morgen (Marjan.justaert@demorgen.be), oktober 2009.

Wie herinnert zich niet Bert Anciaux, toen nog minister van Cultuur en Spiritist, die in het programma 'Celebrity Shock' (vtm) koekjes van eigen urine at in Mongolië? Qua inleving kan dat tellen, maar **Living Stone Centrum** – een samenwerkingsverband tussen touroperator Joker en de KU Leuven – wil toch een tikje dieper gaan. Sinds 2007 organiseert Living Stone interculturaliteitsreizen voor ondernemers. 'Intens beleven, al reizend leren' is de boodschap, en dat kon De Morgen met eigen ogen vaststellen tijdens de Living Stone Gateway naar Zuid-Afrika en Swaziland. Ondanks het soms hoge schoolreisgehalte bleek de 'alternatieve busstrip' een enorm verrijkende ervaring te zijn.

“Dit is mijn derde reis naar Zuid-Afrika, maar met voorsprong de meest waardevolle.” Twee dagen na terugkomst is Rik Vanden Berk, zaakvoerder van Vectes, nog steeds lyrisch over de Living Stone Gateway. De man uit Lommel heeft al vele watertjes doorzwommen, hij kent zijn wereld. Zo'n man, zou je denken, is niet snel onder de indruk van iets. En toch. “Deze trip gaf me een boost in mijn betrokkenheid met Afrika”, blikt Rik terug. “We werden met de voeten in de realiteit gedompeld. We hebben de afstanden tussen rijk en arm mogen ervaren, en heel veel menselijke warmte en vriendschap mogen ondervinden. Binnen en buiten de groep.”

Kuifjes naar Afrika

We spoelen de tijd tien dagen terug. Op een ontielig vroeg uur rollen enkele Vlaamse ondernemers in een casual outfit hun Samsonitekoffer de vertrekhal van Zaventem binnen. De gemiddelde leeftijd van de groep zal ergens net onder de zestig stranden, maar eerlijk waar, je ziet het er niet aan.

Onder hen Paul Verstraeten van ArcelorMittal en zijn vrouw Anne, die nog een weekje vakantie breien aan de inleefreis. Ook het echtpaar Frans Bourgois en Jaklien Derison, beiden gepensioneerd EHSAL-professor, zijn van de partij, net als Anita Ory - manager bij steenbakkerij Wienerberger. Jacques De Raeymaecker is er ook bij. De pas gepensioneerde topbankier van KBC probeert zijn herwonnen tijd een zinvolle invulling te geven vanuit zijn jarenlange ervaring met microkredieten aan het Zuiden.

De meeste deelnemers zijn op een of andere manier allemaal verbonden aan **CFP** (Corporate Funding Programme), een vzw die bedrijven en ngo's samenbrengt om aan economische ontwikkelingssamenwerking te doen. Straks bestaat CFP 10 jaar, en het is de tweede keer dat er een inleefreis wordt georganiseerd. De vorige keer ging het naar Mali, ook met het Living Stone-concept. Alleen Frans Michielsen, zaakvoerder van koffiebrander Miko, zijn echtgenote Martine en verzekeringstopvrouw Christine Demeyer waren er toen ook al bij. En Bob Elsen natuurlijk. Hij is de oprichter van Joker en ook wel de bezieler van de zakenreizen. Samen met Lien De Zutter begeleidt Bob de reis. Bestemming: Zuid-Afrika, het land met de hoogste Gini-coëfficiënt ter wereld. Nergens anders is de economische ongelijkheid zo uitgesproken.

“Zoiets weet een beetje ondernemer wel, maar hij staat er niet bij stil”, vertrouwt Bob ons toe. “De bedoeling van deze reis is om de mensen op een ongedwongen manier te laten kennis maken met de Afrikaanse cultuur – tussen de soep en de patatten als het ware.” Dat laatste mag letterlijk genomen worden: op de bus, tijdens het eten, tussen de bezoeken door vergast Bob de groep op interculturaliteitstrainingen.

Pittig detail: hoe intercultureel de reis ook bedoeld is, het overnachten gebeurt in chique hotels, lunch en diner zijn meer dan verzorgd en op het vlak van comfort horen we niemand klagen. Op het vlak van inleving bestaat nog een superlatieve trap.

Over kaffers en baboons

“Zeg nooit kaffer tegen een zwarte of een kleurling”, waarschuwt Bob Elsen. De reis is intussen vrolijk ingezet in het wereldse Johannesburg. Hier en daar wordt instemmend geknikt, iedereen herinnert zich de Apartheid nog. De mare van Bob wordt de voorbode van een leerrijke week.

Op de bus praat gids Jojo, een telg uit township Soweto, de uren op de baan vol. Dat Johannesburg grotendeels gebouwd is op mijnduinen, afvalbergen eigenlijk, leren we. Dat er nog altijd veel goud zit in die bergen. Dat apen hier baboons of bobbejanen heten. Dat de baboons volgens een populaire grap de onderwijzers zijn komen vervangen in Zuid-Afrika: slechts 14 procent van de leerkrachten heeft een diploma om les te geven. Dat toerisme één van de meest groeiende sectoren is in Zuid-Afrika, en dat Soweto de bakermat vormde van het verzet tegen het Apartheidsregime.

Maar de oren worden pas echt gespitst als Bob een eerste opdracht uitdeelt. “De buitenste laag van een cultuur”, doceert hij, “is de laag van de uiterlijkheden: wat ziet, hoort en voelt een mens als hij met onbevangen blik een andere cultuur bekijkt. Drie voorbeelden graag, tegen morgen.” De opdracht wordt enthousiast genoteerd door de zakenlui. De volgende ochtend blijkt de groep gezagsgetrouw haar werk te hebben gedaan.

“Wat opvalt is de dienstbaarheid.” Het komt meermaals terug. Zo zijn er de Zuid-Afrikaanse wetenschappers van het opleidingscentrum van ArcelorMittal in Vanderbijlpark. Met engelengeduld vertellen ze over hun moeizame strijd om Zuid-Afrikanen (in de praktijk: zwarten) om te scholen tot ingenieurs. Niet alleen ArcelorMittal, ook andere bedrijven in de regio hebben immers zwarten nodig om punten te scoren in het kader van de 'Black Economic Empowerment'-wet (BEE), die positieve discriminatie van zwarten en vrouwen de facto verplicht.

“De BEE-act is een tweesnijdend mes”, concludeert Luc Bonte, die niet alleen voorzitter is van ArcelorMittal Zuid-Afrika, maar ook van CFP. “Enerzijds is het goed dat de overheid zwarten extra kansen geeft 'om het verleden goed te maken', anderzijds brengt zo'n snelle overgang ook wel problemen mee in de praktijk, zeker omdat de zwarte bevolking slecht of zelfs niet geschoold is.” Vandaar dat verschillende (westerse) bedrijven een eigen opleidingscentrum uit de grond stampen. Dat van de staalreus is behoorlijk uit de kluiten gewassen. Instructeur Thami: “We zijn zelfs begonnen met wetenschapslessen voor tieners, de besten krijgen hier een intensieve opleiding.”

De formule slaat aan, Thami is zelfs al op de nationale televisie geweest met een ‘Hoe?Zo!’-achtig programma. Hij bewijst het ons met enkele proefjes. Voorzienend als hij is, neemt hij ons mee naar buiten voor een mysterieuze chemische reactie tussen een zwart poeder en een wit poeder... en dan gaat het mis. Een steekvlam doet het publiek opspringen, Thami staat in brand. De arme man houdt enkele brandwonden over aan zijn demonstratie voor de westerlingen, en een zwartgeblakerde stofjas.

Wie nie waag nie, wen nie.

En dan is er Ndlovu (olifant), het gezondheidscentrum van de Nederlander Hugo Tempelman. Geen CFP-project, maar wel zo indrukwekkend dat het niet op het programma mocht ontbreken, vindt Luc Bonte. “De manier waarop Tempelman zijn oorspronkelijke aidskliniek heeft uitgebouwd tot het medische en sociale speerpunt van 140.000 mensen, is fenomenaal.”

Het is broeierig warm als we in Elandsdoorn aankomen. De tientallen seropositieve Zuid-Afrikanen die buiten op plastic stoelen hun beurt in de dokterspraktijk afwachten, dwingen respectvol zwijgen af. “Eén op vijf inwoners van dit land is besmet met het hiv-virus, vijf op vijf komt ermee in aanraking”, klinkt het. “En minstens even erg is de tuberculose.” De Nederlandse dokter Hugo Tempelman kon er simpelweg niet onbewogen bij blijven toen hij vijftien jaar geleden naar Zuid-Afrika trok. Wie niet waagt, niet wint, dacht hij. De man bouwde zijn eigen gezondheidszorgcentrum, dat intussen is uitgebouwd met een kraamkliniek, een vormingscentrum, een bakkerij, car-wash, postpunt, afvalprogramma, een rijdende tandartspraktijk en het beste medisch laboratorium van het land. Uithangborden van de Ndlovu Care Group zijn ‘Dickie’ en ‘Fanni’, twee condoompjes met een lachend gezichtje. “Het geheim?” Tempelman lacht hartelijk. “Mijn werkkader is Afrikaans, maar mijn referentiekader is Europees. We werken aan een globaal plaatje. We maken de mensen niet alleen beter, we geven hen ook (zelf)vertrouwen en werk. Het mooiste van mijn vak is hoe ik elke dag weer bezig mag zijn met de vraag hoe we nog meer uit de mensen kunnen halen.” De dokter is bekend geworden, hij oogst bewondering en navolging. Tempelman: “Ik stond in de supermarkt toen ik plots gebeld werd op mijn mobieltje. 'U spreekt met Richard Branson', zei de stem aan de andere kant van de lijn. De echte? Hij wilde medische hulp voor zijn Zuid-Afrikaanse werknemers, maar dat interesseerde mij niet. Ik zei hem: 'Ik ga niet alleen zorg bieden aan mensen die al werk hebben, ik wil vooral zorg bieden aan mensen die niets hebben. Ik stel voor dat je eens naar Elandsdoorn komt om de aidskliniek hier te bekijken'. Maar hij had geen tijd, zei hij. 'Dan heb ik geen tijd voor jou', antwoordde ik. (schalks) Even later belde zijn privépijloot voor de coördinaten van Ndlovu, en stond hij hier. Na een hele rondleiding dronken we een goed glas wijn en zei hij: 'Hugo, we'll build another clinic.’”

N’haastige hond verbrand se mond.

Nog zo'n opdracht van Bob Elsen tussendoor: bedenk een metafoor voor de Zuid-Afrikaanse cultuur. De groep is opvallend creatief. “Voor mij is cultuur zoals lucht die je inademt”, filosofeert zaakvoerder Jan Flamend, “je wordt je er pas bewust van als je in andere culturen komt. Je kunt niet zonder, maar je deelt het onwillekeurig met anderen. Gedeelde kennis stelt je in staat om met anderen te communiceren.” En nog. De Zuid-Afrikaanse cultuur is als een kindermobiel, een constructie met draadjes waarbij elk verdiepinkje de anderen in een broos evenwicht houdt. Of als een golfplaten dak: roestig en verpauperd, maar als de zon erop schijnt mooi en stevig.

De reis gaat verder. We zien de meest ambitieuze projecten, al steunen er velen op het idealisme van één ‘missionaris - soms letterlijk te nemen. Zo is er het 'Manzini Youth Care'-project van de Paters Salezianen in Swaziland. Behalve voor onderwijs, zorgt de gemeenschap Don Bosco er ook voor het aanzwengelen van de lokale economie, door ateliers ter beschikking te stellen aan tien beginnende ondernemers. Jacqueline Derison: “Ik heb soms het gevoel dat het druppels op een hete plaat zijn... hopelijk komt er iets van. Maar het moet ergens beginnen en het begin is altijd het moeilijkste.” Maar de projecten evolueren, traag maar gestaag. N’haastige hond verbrand se mond, zeggen ze in het Afrikaans.

In Kaapstad bezoeken we een CFP-project rond straatkinderen, opnieuw van de Salezianen in samenwerking met de ngo DMOS. Het is het bedrijf van de Limburgse zaakvoerder Jan Flamend van ValueSelling dat dit project 'sponsort'. Terwijl we de speelplaats oplopen in de richting van de vrolijk spelende steeldrumband met zijn warme klanken, komt een albino jongetje de deur uit. “Dat manneke zal het nog moeilijker hebben dan al de rest hier”, fluistert Christine.

We zien jongens vol littekens, getekend door jaren lijm snuiven en onder bruggen slapen. Sommigen onder hen zijn ontdekt door scouts van het Homeless Soccer Team, zoals Colin

(18). Hij ziet er jonger uit dan hij is, maar met een bal aan zijn voet doet dat er allemaal niet toe. Dankzij de Homeless Soccer Cup is hij zelfs al eens naar Italië mogen gaan. Europa! Het is een droom voor velen van de – bijna allemaal – jongens. Het project laat zelfs een zelden uit zijn lood geslagen man als Jan Flamend niet koud.

De volgende dag is het Kaat Van Bosstraeten van Gimv die 'gepakt' wordt door een getuigenis. Bij een bezoek aan het CFP-project 'Women on Farms' van FOS (de Noord-Zuidorganisatie van de socialistische beweging in Vlaanderen) houdt haast niemand het droog wanneer de zwarte en gekleurde vrouwen vertellen over het huiselijk geweld dat ze hebben moeten ondergaan, de verkrachtingen van man en/of landeigenaar, de vernederingen, armoede en uitbuiting. Je moet al een hart van steen hebben om niet ontroerd te raken door deze vrouwen.

Niet achterblijven

Wanneer de reis naar zijn einde loopt, schudt de groep 'op z'n Afrikaans' de handen: duimen in elkaar gehaakt en de andere hand die de pols van de schuddende hand vasthoudt. “Een manier om te laten zien dat je geen wapens bij hebt”, heeft Bob ons geleerd. Op een onmerkbare manier hebben de deelnemers aan deze inleefreis meer kennis van en meer respect voor de (Zuid-)Afrikaanse cultuur. Inge Overmeer, algemeen secretaris van CFP: “Als je ziet hoe de mensen ter plaatse blijven doorgaan en trachten te werken aan de situatie, kunnen wij hier in het Noorden niet achterblijven.”

Ook Martine, de sterke vrouw achter de man van Miko, zal Zuid-Afrika niet vlug vergeten. “Als je met open ogen reist, beleef je op je weg onvergetelijke ervaringen. Als je met open hart reist, beleef je op je weg en lang daarna onvergetelijke emoties en beelden die op het netvlies gebrand blijven. En dat hebben we met zijn allen beleefd.”

En Bob Elsen? Die kan alleen maar tevreden zijn. Hij gooide drie decennia geleden zijn leven radicaal om: verkocht zijn bandencentrale - het bedrijf van zijn grootvader - en stampte Joker uit de grond. Zijn andere kind, Living Stone Centrum voor Intercultureel Ondernemen, begint nu ook op eigen benen te staan. De volgende reizen gaan naar China en Rusland. “En het gekke is”, besluit Bob, “hoe meer je van de wereld ziet, hoe meer je beseft dat er nog zoveel te zien is.”

www.cfp.be

www.lscoop.com